

Активізація навчальної діяльності іноземних студентів у закладах вищої освіти

Зазначено основні структурні елементи, які забезпечують зворотний зв'язок «викладач – студент» та слугують підґрунтям активізації навчальної діяльності іноземних студентів закладів вищої освіти, зокрема: врахування специфіки першого року навчання у ЗВО та багатофакторності виховних дій; органічне поєднання можливостей освітнього процесу закладів вищої освіти, особистісних можливостей іноземного студента та виховних можливостей колективу академічних груп; створення в групах системи взаємодопомоги, взаємоконтролю в освітньому процесі.

Ключові слова: навчальна діяльність, активізація, іноземні студенти.

Успішне вирішення педагогічних завдань залежить від вміння іноземних студентів включитися в навчальну діяльність. Труднощі зумовлені значними відмінностями освітнього процесу у закладах вищої освіти від шкільного; необхідністю самостійної роботи в умовах підвищених інтелектуальних навантажень, дефіциту часу та відсутністю батьківського контролю; необхідністю засвоєння нової соціальної ролі, боротьби за високий статус у системі міжособистісних відносин. У науковій літературі дослідники підкреслюють, що іноземним студентам необхідно більше часу для звикання до режиму нових умов, форм і методів навчання [1, 2, 4].

Ефективність навчання іноземних студентів залежить від принципів, які є базисом змістовно-структурної моделі освітнього процесу. Одним із найважливіших є принцип, який зумовлює вибір адекватних методів здійснення діяльності. Актуальний метод *проблемного навчання* дійсно має прийти на зміну суто інформаційному та роз'яснювально-ілюстративному методам, оскільки передбачає не розширення обсягу матеріалу, а використання досягнень мислення – найвищого ступеня людського пізнання. Лише у процесі мислення, що містить у собі аналіз, синтез, наукове абстрагування, індукцію, відбувається інтеріоризація знань, розвиваються передумови творчості, здатність до рефлексії та самоконтролю, збільшується частка внутрішніх мотивів у мотиваційній сфері – усе це значно підвищує ефективність пізнавальної діяльності.

Особливо важливим для іноземних студентів на початковому етапі навчання є засвоєння культурних, моральних і соціальних цінностей. Саме в процесі спілкування, під час обговорення нових тем відбувається обмін знаннями, думками, почуттями. Такі якості особистості, як відповідальність, обов'язок, принциповість, чесність, доброта, проявляються та формуються саме в процесі спілкування. Як зазначає Т. Осипова, без людського спілкування ці якості перетворюються в абстрактні символи [3, С. 215].

Успішній реалізації педагогічної співтворчості викладача та студентів сприяє *групова форма* організації навчальної діяльності. Вона також готує майбутніх фахівців до педагогічного й дидактичного спілкування з колегами. Головною ознакою групової форми навчання є діалогічне спілкування учасників освітнього процесу. Вплив групової форми навчання не обмежується власне дидактичним рівнем, групове навчання має потужний потенціал формування особистості.

В умовах групової форми навчання спілкування студентів стає дуже важливим елементом освітнього процесу, різко зростає інтенсивність і тривалість контактів студентів між собою, урізноманітнюються варіанти взаємодії та відповідних способів спілкування, за рахунок чого зростає творча активність студентів. Групова форма сприяє виявленню кожним учасником навчання своїх творчих можливостей, адже ставить їх перед необхідністю творчого співробітництва. Активізується рефлексивна діяльність, з'являється потреба зіставляти, порівнювати себе з іншими, координувати свою активність із діями своєї групи та окремих її членів. Групова форма навчання сприяє зростанню довіри, терпимості й уваги до людей, здатності до розуміння партнерів зі спілкування, готовності до рівноправних відносин, сприяє збільшенню самоповаги й упевненості в собі, підвищенню адекватності та гнучкості у спільній діяльності і спілкуванні.

Створення на заняттях відповідного емоційного клімату сприяє активізації навчальної діяльності іноземних студентів і відіграє надзвичайно важливу роль в організації освітнього процесу – ці фактори у сумі приводять до адаптації. Різноманітні види заохочення, доброзичливе ставлення, необразливий жарт стають тими факторами, завдяки яким іноземний студент відчуває себе вільніше і спокійніше в аудиторії. Активізації навчальної діяльності, яка дозволяє іноземним студентам без особливого напруження запам'ятовувати великий обсяг навчального матеріалу, сприяє спосіб багаторазового повторювання загальнонаукової та термінологічної лексики, постійно змінюваної відповідно до теми заняття і мети конкретного завдання.

У свою чергу, різноманітні форми навчання забезпечують зворотний зв'язок «викладач – студент», що сприяє оперативному виявленню ступеня засвоєння матеріалу, підвищенню навчальної активності студентів та поліпшенню емоційного стану студента. Слід зазначити, що емоційний стан іноземних студентів – це не зовнішній бік освітнього процесу: він є складовою поняття «мотивація навчання» і слугує під ґрунтям активізації навчальної діяльності студентів.

Процес навчання дає позитивні результати тоді, коли викладачі використовують методику переконання, перевіряючи найбільш ефективні умови здобуття студентами знань, зокрема:

- а) навчальна та наукова цінність інформації;
- б) достовірність знань;

в) зв'язок ідей, які пропагуються викладачем, з особистим досвідом студентів;

г) залучення студентів до процесу активного опанування інформації з наступним обговоренням.

Таким чином, оцінюючи значущість факторів, що сприяють підготовці до майбутньої професійної діяльності, іноземні студенти виділяють перш за все самостійну роботу і спілкування з викладачем.

Однією з умов, яка забезпечує розвиток особистості іноземного студента та швидкість його адаптації протягом першого року навчання у закладі вищої освіти, є *рівень довузівської загальноосвітньої підготовки*. Щорічно за результатами співбесіди з профільних предметів викладачі оцінюють таку підготовку як середньослабку або слабку. В окремих випадках студентів навіть не рекомендують до навчання за обраною спеціальністю. Практика свідчить: якщо студент із низькою загальноосвітньою підготовкою усвідомлює значущість своєї праці і завдання, які стоять перед ним як перед майбутнім спеціалістом, він досягає позитивних результатів у навчанні і на підготовчому відділенні, і протягом навчання у ЗВО. Але низька якість довузівської підготовки може бути і наслідком обмежених здібностей або моральної незрілості самої особистості (відсутність мети у житті і прагнення до її пошуку, лінощі, безвідповідальність тощо). Вивчення *індивідуальних особливостей* іноземних студентів Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна дозволяє зробити висновок, що це:

- по-перше, пов'язано з відсутністю або недостатністю умінь і навичок розумової праці (раціональне використання часу, самостійна праця з книгою тощо);
- по-друге, з особливостями психіки (слабкий тип нервової системи, відсутність звички до напруженої розумової праці, уваги);
- по-третє, труднощі адаптаційного періоду (нове навчальне і соціальне середовище).

Захворювання, пропуски занять без поважних причин, невиконання обов'язкових завдань, пасивна поведінка на заняттях – усе це призводить до отримання незадовільних оцінок на іспитах і, як наслідок, студентам доводиться змінювати або навчальну групу, або спеціальність, або навчальний заклад.

На початку нового року практично усі іноземні студенти виявляють готовність до навчання. Але вже через декілька тижнів у навчальних групах відбувається досить чіткий розподіл студентів за їхнім ставленням до навчання: студенти, які хочуть і можуть навчатися, і студенти, які не готові до навчання [3, С. 15].

Адже навчання у закладах вищої освіти включає в себе цілу низку елементів навчальної ситуації: якість навчання, інтерес до навчання як

одного з видів діяльності, різноманіття освітнього процесу, зміст та організація навчання, умови навчання, технічне забезпечення та ін. Слід відзначити, що більшість іноземних студентів мають досить непогані дані для успішного навчання у закладах вищої освіти. Бажання вчитися підкріплюється достатньо високим рівнем мовної підготовки, що, однак, не виключає наявності проблем, які потребують вирішення.

Сутнісними характеристиками категорії «*взаємодія*» є міжособистісний контакт, який передбачає сприйняття і розуміння суб'єктів навчально-виховного середовища; взаємообмін науковою, пізнавальною, професійною інформацією; взаємовплив на думки, почуття, вчинки, поведінку, різні види діяльності – освітню, виховну, професійну тощо.

Взаємодія викладачів та іноземних студентів – це міжкультурний діалог, співробітництво, партнерство на гуманістичній основі в університетському навчально-виховному просторі, що сприяє формуванню взаєморозуміння та узгодженості дій партнерів у процесі спільної освітньої діяльності та є своєрідним гарантом міжособистісного спілкування, виховує взаємоповагу, терпимість, толерантне ставлення до думки іншого.

Викладачі Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, які працюють з іноземними студентами, виховання культури спілкування, толерантності проводять у таких напрямках:

- діалог релігій, різних конфесій на засадах взаємозбагачення, загальнолюдських цінностей;
- діалог культур з орієнтацією на збереження найкращих класичних культурних надбань, що являють собою інваріантні для всіх народів загальнолюдські цінності;
- спілкування студентів як представників різних народів та національностей у різних сферах діяльності;
- збереження специфіки національних традицій у системі освіти разом із вивченням, систематизацією та розповсюдженням міжнародних інновацій у системі освіти [2, С. 65].

Розвиток *індивідуальних здібностей* іноземних студентів ЗВО є одним із пріоритетних напрямів активізації навчальної діяльності. Йдеться про те, щоб розкрити нахили і талант кожного студента. Формуючи певні риси особистості, також необхідно пам'ятати про індивідуальні, неповторні, створити умови для їхнього розкриття. Головна мета такого підходу передбачає розвиток і підтримку, система пошуку передбачає формування навичок інтелектуальної праці. Викладачі цінують індивідуальність кожного іноземного студента, занурюються в їхній духовний світ, цікавляться їхніми інтересами, потребами, здібностями і талантами, поглядами та переконаннями.

Педагогічне керівництво іноземними студентами має здійснюватися гуманно, демократично – завдяки створенню відповідних психолого-педа-

гогічних умов. Індивідуальність, талант розкриваються з допомогою викладача, завдяки гнучкому і гармонійному поєднанню різноманітних видів діяльності – індивідуальної, колективної, самостійної і педагогічно керованої. Постійна стимуляція пізнавального пошуку, у тому числі – в межах народознавства і краєзнавства, сприяють формуванню у студентів креативних якостей.

Викладачі кафедри соціально-економічних дисциплін Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна не просто залучають іноземних студентів до праці, а виховують усвідомлене ставлення до навчання. Гаслом такого підходу могли б стати слова: «Будь точним. Вважай за втрачену частину життя кожну хвилину, що минула без діла» [2, С. 60]. Зокрема, у процесі вивчення таких дисциплін, як «Історія України», «Країнознавство», іноземні студенти отримують глибокі знання про Україну, її роль у всесвітній історії, про джерела духовного багатства українського суспільства.

Слід відзначити, що для активізації навчальної діяльності іноземних студентів ЗВО передбачено застосування таких *засобів та методів* роботи викладачів у навчальній групі:

- створення атмосфери відкритості, доброзичливості, терпимості, активного позитивного інтересу студентів один до одного;
- стимуляція спілкування, встановлення більш тісних контактів між студентами групи шляхом як вербальних методик (діалог, мовне спілкування), так і невербальних: «круглий стіл» (візуальний контакт), передача предмета, експоната, будь-якої наочності один одному (фізичний контакт);
- отримання групою інформації про її членів та отримання студентами групи інформації щодо сприйняття її групою («зворотний зв'язок»). Найбільш ефективно ця методика здійснюється у формі розповіді кожного студента про себе, про свою країну, про мотиви приїзду до України і вибору спеціальності тощо [1, С. 7].

Отже, важливо, щоб на лекції, семінарі з таких дисциплін, як «Історія України» та «Країнознавство», студент був не просто пасивним слухачем, а активним співрозмовником викладача, усвідомлено засвоював матеріал. На практиці це означає перехід від інформативного до проблемного характеру занять, суб'єкт-суб'єктних форм взаємодії.

Таким чином, основними структурними елементами активізації навчальної діяльності іноземних студентів у закладах вищої освіти є: врахування специфіки першого року навчання у ЗВО та багатофакторності виховних дій; органічне поєднання можливостей освітнього процесу закладів вищої освіти, особистісних можливостей іноземного студента та виховних можливостей колективу академічних груп; створення в групах системи взаємодопомоги, взаємоконтролю в освітньому процесі.

Література

1. Аркаченков А. Д. Особенности адаптации иностранных учащихся подготовительных факультетов / А. Д. Аркаченков, В. Л. Суринский // Пути оптимизации обучения иностранных студентов : сб. науч. тр. – Москва : Изд-во УДН, 1986. – С. 5–10.

2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-метод. посібник / І. Д. Бех. – Київ : ІЗМН, 1998. – 204 с.

5. Социально-психологическое изучение контингента иностранных учащихся как элемент совершенства лингвострановедческой методики преподавания русского языка / А. Д. Аркаченков, Т. А. Иванова, В. Л. Суринский [и др.] // Страноведение и лингвострановедение в практике преподавания русского языка иностранным студентам : сб. науч. тр. – Москва : Изд-во УДН, 1987. С. 3–10.

3. Виховна робота зі студентською молоддю : навч. посіб. / за заг. ред Т. Ю. Осипової. – Одеса : Фенікс, 2006. – 288 с.

4. Панормова М. А. Трудности учебной адаптации иностранных студентов на подготовительном факультете / М. А. Панормова // Страноведение и лингвострановедение в практике преподавания русского языка иностранным студентам. – Москва, 1986 – С. 13–18.